

A NEMZETKÖZI JOGI BIZOTTSÁG ÉS A KÖRNYEZET VÉDELME HÁBORÚS KONFLIKTUSOK IDEJÉN

REGŐS Franciska
PhD-hallgató (KRE ÁJK)

1. Bevezető

Az események formálásában a háborúk mindig is nagy szerepet játszottak. Természeténél fogva a háború és a környezet egymástól elválaszthatatlan. Történelmünk során az emberiség különféle módon próbálta kihasználni a földrajzi adottságokat. Már a peloponnészoszi háború során (I. e. 428-ban) a spártaiak Platai városfala menti árkot fával és szurokkal töltötték meg, majd a szél adottságait kihasználva meggyújtották és a kéndioxidot is tartalmazó füst áthatolt a városfalakon.¹ A Napóleoni háborúk idején 1812-ben, amíg a franciák az orosz földön haladtak keresztül, az orosz hadsereg védekezésül az úgynevezett „felperzselt föld taktikát” alkalmazva tette terméketlenné a talajt maga után.² A hadviselés kétségtelenül negatív hatást gyakorol környezetünkre.³ Az aknák telepítése, a csapatok mozgása, a területek katonai célú felhasználása csak néhány példa arra, hogy a háborús konfliktusok hogyan képesek károsítani a természetes környezetet.⁴ Elég, ha csak a nukleáris fegyverek hatalmas pusztító képességére, a vietnámi háborúra gondolunk.⁵ Az Irán–Irak háború, majd az

¹ ROMHÁNYI Imre: Vegyi harcanyagok és a vegyi háború a történelemben. *Hadtörténeti közlemények*, 1964/4. 637–638.

² KALÓ Ferenc: „Borogyino 1812” A 19. századi orosz művészetben. [Eszterházy Károly Egyetem tudományos közleményei, Új sorozat 46. kötet.] 2019. 177. http://publikacio.uni-eszterhazy.hu/4604/1/178_184_Kal%C3%B3.pdf

³ Jozef GOLDBLAT: Legal Protection of the Environment Against the Effect of Military Activities. *Bulletin of Peace Proposals*, vol. 22., no. 4. (1991) 399.

⁴ A. P. SINGH: Protection of Environment During Armed Conflict: Is a New Frame of Laws Necessary? *Journal of the Indian Law Institute*, vol. 52., No. 3–4. (2010) 454.

⁵ Miriam SAPIRO: For Better Protection of the Natural Environment in Armed Conflict: A Proposal for Action. *The American Journal of International Law*, vol. 89, no. 3. (1995) 637.

1990-es években az Irak–Kuvait háború felhívták a nemzetközi közösség figyelmét a környezet védelmének erősítésének szükségességére.⁶

Az Irak–Kuvait háború óta milyen változások történtek a nemzetközi jogban? Milyen módon került megerősítésre a környezetvédelem a hadviselés pusztító hatásaival szemben? A környezet nemzetközi humanitárius jog által kínált közvetett és közvetlen védelme számos problémával néz szembe: csak néhány rendelkezés foglalkozik kifejezetten a környezet védelmével a háborús konfliktusokkal kapcsolatban, és ezek sem teljesen megfelelőek.⁷

A Nemzetközi Jogi Bizottság 2013-ban úgy találta, hogy a téma megérett a kodifikációra és ennek megfelelően felvette munkaprogramjába.⁸ A téma különelőadójának Marie G. Jacobsson került kinevezésre.⁹ Az ideiglenes tervezet első olvasatban történő elfogadására 2019 decemberében került sor. Milyen eredményeket ért el eddig a Nemzetközi Jogi Bizottság? Milyen kérdéseket sikerült vagy éppen még nem sikerült rendeznie? Jelen tanulmány célja – a teljesség igénye nélkül – a Bizottság által eddig elért eredményeiről képet adni. Ennek keretében először a Nemzetközi Jogi Bizottság feladatának rövid bemutatására, majd munkájának előzményeire, végül az ideiglenes tervezet első olvasatának ismertetésére kerül sor.

2. Előzmények

Még mielőtt a Nemzetközi Jogi Bizottság munkaprogramjába felvette volna a környezet védelmének kérdését a fegyveres konfliktusokkal kapcsolatban, a téma már korábban is górcső alá került. Jelen részben két releváns, a Vöröskereszt, valamint az UNEP és a Nemzetközi Jogi Intézet közös tanulmányába teszünk rövid betekintést.

2.1. A Vöröskereszt Nemzetközi Bizottságának tanulmánya

1995-ben a Vöröskereszt Nemzetközi Bizottsága elkezdte tanulmányozni a nemzetközi és nem nemzetközi fegyveres konfliktusokra alkalmazandó szabályokat. Célja kettős volt: egyrésztől meghatározni azokat a genfi szerződéses rendelkezéseket, amelyek kötik a nem részes államokat is, másrésztől kiegészíteni a nem nemzetközi fegyveres konfliktusokra vonatkozó szabályokat.¹⁰ A 2005-ben kiadott nemzetközi humanitárius szokásjogi tanulmánya összesen 161 szokásjogi szabályt állapít meg. Ezek közül a kör-

⁶ Report of the International Law Commission – Sixty-third session. 2013. 211–212.

⁷ BOTHE Michael – BRUCH Carl – DIAMOND Jordan – JENSEN David: International Law Protecting the Environment During Armed Conflict: Gaps and Opportunities. *International Review of the Red Cross*, vol. 92., No. 879. (2010) 570.

⁸ *United Nations Yearbook of the International Law Commission*, Vol. I. (2013) 46. https://legal.un.org/docs/?path=../ilc/publications/yearbooks/english/ilc_2013_v1.pdf&lang=EFS

⁹ Report of the International Law Commission – Sixty-third session. 2013. 215 https://legal.un.org/ilc/documentation/english/reports/a_66_10.pdf

¹⁰ Noura ERAKAT : The US v. The Red Cross: Customary International Humanitarian Law & Universal Jurisdiction. *Denver Journal of International Law and Policy*, No. 15. (2013) 2. https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2218572

nyezet védelmével kapcsolatban három szabály releváns. A 45. szabály deklarálja, hogy a természetes környezet elpusztítása nem használható fegyverként, továbbá tiltja azoknak a háborús módszereknek és eszközöknek az alkalmazását, amelyek széleskörű, hosszú távú és súlyos környezeti károkat okoznak. A tanulmány szokásjogi szabálynak tekinti a hadviselésre vonatkozó általános elvek alkalmazását a természetes környezetre, amit három pontra osztva tesz meg.¹¹ Az A. pont kimondja, hogy a természetes környezet egyetlen része sem támadható, kivéve, ha az katonai célpont. Ez azon az általános követelményen alapul, miszerint különbséget kell tenni katonai és civil célpontok között.¹² A B. és a C. pont a szükségesség elvének és az arányosság elvének az alkalmazását fogalmazza meg. Ennek megfelelően tiltja a katonai szükségesség által nem indokolt javak pusztítását, valamint nem ismeri el legitimnek az olyan támadást, amelynek következtében a természetes környezetet érintő járulékos károk meghaladják a katonai célpont elleni támadástól várható katonai előny mértékét.¹³

Újdonságot hozott a 44. szabály, amely előírja egyrészt a természetes környezet védelmének figyelembevételét, másrészt a katonai műveletek során az elővigyázatosság elvének alkalmazását, mely szerint minden lehetséges intézkedést meg kell tenni a környezeti károk elkerülésére, illetve minimalizálására, ehhez hozzátéve, hogy a tudományos bizonyosság hiánya nem mentesít ezen intézkedések megtételének teljesítése alól. Itt keveredik egyrészt a nemzetközi humanitárius jogból ismert elővigyázatossági intézkedések¹⁴ és a nemzetközi környezetvédelmi jogból ismert elővigyázatossági elv.¹⁵

Amint azt látni fogjuk, a Vöröskereszt tanulmánya hatással volt a Bizottság munkájára. Az itt ismertetett szabályok többé kevésbé visszaköszönnek a Bizottság ideiglenes tervzetében.

2.2. Az UNEP és a Nemzetközi Jogi Intézet közös tanulmánya

2009-ben készült el az UNEP és a Nemzetközi Jogi Intézet közös tanulmánya, amely a nemzetközi jog azon területeit vizsgálja, amelyek védelmet nyújtanak a környezetnek a háborús konfliktus idején, nevezetesen a nemzetközi humanitárius jogot, a nemzetközi büntetőjogot, a nemzetközi környezetvédelmi jogot és az emberi jogokat.¹⁶ A ta-

¹¹ 43. szabály.

¹² Jean-Marie HENCKAERTS – Louise DOSWALD-BECK: *Customary International Humanitarian Law*. Vol. I. Rules, Vol. II. Practice. Cambridge University Press, 2005. 145.

¹³ CSAPÓ Zsuzsanna: A környezet védelme fegyveres konfliktus idején – Nemzetközi szokásjogi alapok. *Állam- és Jogtudomány*, 2014/3. 9.

¹⁴ A civilek és a civil célpontok sérelmének elkerülése érdekében, I. Kiegészítő Jegyzőkönyv 57. cikk.

¹⁵ Az egyik legáltalánosabb megfogalmazást az ENSZ 1992-ben, Rio de Janeiroban tartott Környezet és Fejlődés konferencia eredményéül elfogadott nyilatkozat 15. elve tartalmazza: „A környezet védelme érdekében az Államok, lehetőségeiknek megfelelően, széles körben törekedni fognak az elővigyázatosságra. Ahol súlyos vagy visszafordíthatatlan kár fenyeget, a teljes tudományos bizonyosság hiánya nem használható fel indoklásként a környezetromlást megakadályozó, a hatékonysággal járó intézkedések elhalasztására.”

¹⁶ *The Work of the International Law Commission*. Volume I. [United Nations Publication] New York, 2012. 2.

nulmány a témával kapcsolatban összesen 10 megállapítást és 12 javaslatot fogalmaz meg a jog erősítésére. Eredménye szerint bár a fent említett területek közvetlen vagy közvetett módon védik a környezetet a fegyveres konfliktusokkal kapcsolatban, azonban a gyakorlatban ezek a rendelkezések nem mindig kerülnek hatékony végrehajtásra vagy kikényszerítésre.¹⁷ A tanulmány megállapítja, hogy a környezet védelme a fegyveres konfliktusokkal kapcsolatban még mindig hiányolja a hatékony védelmet.¹⁸ Ezért javasolja, a Nemzetközi Jogi Bizottság számára a nemzetközi jog górcső alá vételét. Szükségesnek találja többek között a már létező nemzetközi jogi rendelkezések és jogházak azonosítása mellett az olyan kulcsfontosságú fogalmak meghatározását, mint a „széleskörű”, „hosszú távú” és „súlyos”¹⁹ környezeti kár. Továbbá fontosnak véli a természetes környezet és a természetes erőforrások védelmének kiterjesztését a nem nemzetközi konfliktusokra is.²⁰

3. A Nemzetközi Jogi Bizottság

3.1. A Nemzetközi Jogi Bizottság feladata és munkafolyamata

A fennálló nézet szerint a Bizottság a létező nemzetközi ügynökségek, illetve nemzetközi szervezetek szervei közül a legfőbb, a nemzetközi jog fejlesztésével és kodifikációjának feladatával megbízott szerv.²¹ Az általános nemzetközi jog magjának kodifikációjával és fokozatos fejlesztésével²² főként és elsődlegesen a Nemzetközi Jogi Bizottság kerül megbízásra.²³

A Nemzetközi Jogi Bizottságot az ENSZ Közgyűlése 1947-ben hozta létre a 174. (II) számú határozatával 1948. november 21-én. A Bizottság létrehozását az ENSZ Alapokmányának 13. cikkének 1. (a) pontja inspirálta. A cikk szerint „A Közgyűlés tanulmányozást kezdeményez és ajánlásokat tesz abból a célból, hogy a) a nemzetközi együttműködést politikai téren előmozdítsa, valamint a nemzetközi jog fokozatos fejlődését és kodifikálását támogassa.” Ennek végrehajtása érdekében a Közgyűlés felállította a Nemzetközi Jogi Bizottságot és egyúttal elfogadta annak Statútumát.²⁴ A Statútum az ENSZ Alapokmányával összhangban határozza meg a Nemzetközi Jogi Bizottság feladatát, nevezetesen a nemzetközi jog fokozatos fejlesztését és kodifikálá-

¹⁷ UNEP: *Protecting the Environment During Armed Conflict, An Inventory and Analysis of International Law*. 2009. 51.; https://postconflict.unep.ch/publications/int_law.pdf

¹⁸ Uo.

¹⁹ UNEP (2009) i. m. 53., 3. javaslat.

²⁰ Uo.

²¹ Sompong SUCHARITKUL: *The Role of the International Law Commission in the Decade of International Law. Leiden Journal of International Law*, Special Issue 13. (1990) 34.

²² Ld. a Nemzetközi Jogi Bizottság jelenlegi munkájának listája: International Law Commission, Current status of the work of the Commission and forthcoming deadlines, <https://legal.un.org/ilc/status.shtml>

²³ SUCHARITKUL i. m. 35.

²⁴ International Law Commission, <https://legal.un.org/ilc/>

sát.²⁵ A Statútum 15. cikke a kettő között különbséget tesz: míg előbbi magában foglalja egyezmény tervezetek elkészítését olyan területeken, amelyeket a nemzetközi jog még nem szabályoz, vagy ahol a jog még nem kellően fejlett az államok gyakorlatában,²⁶ addig utóbbi jelenti a szabályok rendszerezését és pontos megfogalmazását ott, ahol már kialakult az államok széleskörű gyakorlata, valamint precedens és doktrína.²⁷ A gyakorlatban a Bizottság munkája mindkettőt magában foglalja, általában a kettő közti egyensúllyal, az adott témától függően.²⁸

A Bizottság legfontosabb feladata a nemzetközi jog kodifikációja és más dokumentumok létrehozása a Közgyűlés, más ENSZ szerv, tagállam felkérésére, vagy a saját kezdeményezésére. Miután egy téma kiválasztásra kerül, a kérdéskör élére egy külön-előadó (*Special Rapporteur*) kerül kinevezésre. A külön-előadó feladata többek között, hogy jelentéseket tegyen a Bizottság felé a tervezett cikkek állásáról, amelyek a Bizottság munkájának az alapját adják.²⁹ A külön-előadó jelentéseiben kijelöli és fejleszti a témát, javaslatokat tesz. A Bizottság egy téma megfontolásának három szakaszát különbözteti meg. Az első az előkészítő szakasz, amely a munka megszervezését foglalja magában. A második szakaszban elfogadásra kerül az ideiglenes tervezet első olvasatban, amely ezt követően a Közgyűlés és a kormányok elé kerül észrevételezés céljából. A harmadik, egyben utolsó szakaszban az észrevételek fényében kerül sor a végleges tervezet második olvasatban történő elfogadására. A munka befejeztével a Bizottság az elkészült végleges tervezetet megküldi a Közgyűlés számára, az általa javasolt intézkedésekkel együtt.³⁰ Ilyen lehet például egy egyezmény létrehozásának a javaslata.³¹

3.2. Az első olvasat előzményei

A Nemzetközi Jogi Bizottság 2013-ban vette fel munka programjába a „környezet védelme háborús konfliktusok vonatkozásában” című témakört. Ezzel egyfajta vélelem állt be arról, hogy a környezet, háborúk idején történő védelmének problémakörére nemzetközi szokásjogi szabályok vonatkoznak.³² Ennek lényegét az adja, hogy a szokásjogi normák a nemzetközi közösség valamennyi tagját kötelezik, még hozzá nemzetközi szerződéstől függetlenül.³³

²⁵ Nemzetközi Jogi Bizottság Statútuma 1947, 1. cikk. <https://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/statute/statute.pdf>

²⁶ Nemzetközi Jogi Bizottság Statútuma 1947, 15. cikk.

²⁷ Uo.

²⁸ *The Work of the International Law Commission*. Volume I. [United Nations Publication, Sales No. E.12.V.2] New York, United Nations, 2012. 7. https://legal.un.org/avl/ILC/8th_E/Vol_I.pdf

²⁹ A Nemzetközi Jogi Bizottság hivatalos honlapja, <https://legal.un.org/ilc/structure.shtml>

³⁰ Nemzetközi Jogi Bizottság Statútuma 21–20. cikk. <https://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/statute/statute.pdf>

³¹ A Bizottság munkafolyamatáról lásd bővebben a Nemzetközi Jogi Bizottság hivatalos honlapját, <https://legal.un.org/ilc/methods.shtml#a9>

³² CSAPÓ i. m. 4–5.

³³ CSAPÓ i. m. 5.

A Bizottság a téma különélőadójává Ms. Marie G. Jacobsson-t nevezte ki,³⁴ aki összesen három jelentést tett 2013 és 2016 között. Jacobson a munkát három időbeli szakasz megkülönböztetésével közelítette meg: a háborús konfliktus előtti, alatti és utáni szakaszra bontva. A különélőadó kiindulópontját képezte egyrészt a Bizottság „fegyveres konfliktusok hatása a szerződésekre” című munkája, valamint az a megállapítás, hogy a háborús konfliktusokkal kapcsolatban alkalmazandó jog túlterjed a hadijogon.³⁵ Egy-egy kérdés megítélésében a nemzetközi jog más területeinek szabályai is alkalmazandóak lehetnek.³⁶ Ezt az álláspontot tükrözi a Nemzetközi Bíróság az elfoglalt palesztíniai területen történő fal építésének következményeiben adott tanácsadó véleménye is, amely a kérdés megválaszolásához mind a nemzetközi humanitárius jogot, mind az emberi jogokat figyelembe vette.³⁷ Ugyanez tükröződik a Nemzetközi Bíróság a nukleáris fegyverek használatának legalitásáról adott tanácsadó véleményében is, mely szerint a fegyveres konfliktusokra alkalmazott elvek és jogszabályok során figyelembe kell venni a nemzetközi jog által meghatározott környezetvédelmi szempontokat is.³⁸

2017-ben Jacobsson különélőadót Ms. Marja Lehto követte, aki a téma jelenlegi különélőadója.³⁹ Eddig összesen két jelentéssel gazdagította a Bizottság munkáját. Ezekben foglalkozott a nemzetközi környezetvédelmi jog, a nemzetközi emberi jogok és a megszállás közötti kapcsolattal.⁴⁰ Jelentéseiben helyet kaptak az természetes erőforrások védelmének kérdésköre, valamint az államok és a nem állami szereplők felelőssége is.⁴¹

A Bizottság 2019 júliusában, a 71. ülésén egy 28 elvet tartalmazó ideiglenes tervezet fogadott el kommentárral együtt első olvasatban. Az alábbiakban ennek ismertetésére kerül sor.

3.3. Az első olvasat

Az ideiglenes tervezetre hatást gyakorolt a Nemzetközi Jogi Bizottság azon megállapítása, mely szerint a fegyveres konfliktus léte nem *ipso facto* szünteti meg vagy

³⁴ United Nations Yearbook of the International Law Commission, Vol. I., (2013) 46. https://legal.un.org/docs/?path=../ilc/publications/yearbooks/english/ilc_2013_v1.pdf&lang=EFS

³⁵ Amanda KRON: Environmental in Relation to Armed Conflicts. *Environmental Policy and Law*, vol. 44., no 6. (2014) 490.

³⁶ Report of the International Law Commission – Sixty-third session. 2013. 215.

³⁷ International Court of Justice, Report of Judgments Legal Consequences of the Construction of a Wall in the Occupied Palestinian Territory, Advisory Opinion of 9 July 2004. 178.

³⁸ International Court of Justice, Report of Judgments, Advisory Opinions and Orders, Legality of the Threat or Use of Nuclear Weapons, Advisory Opinion of 8 July 1996. 243.

³⁹ Report of the International Law Commission, Sixty-ninth session. 2017. 211., <https://legal.un.org/docs/?path=../ilc/reports/2017/english/chp10.pdf&lang=EFSRAC>

⁴⁰ Report of the International Law Commission, Seventh session. 2018. 241. <https://legal.un.org/docs/?path=../ilc/reports/2018/english/chp9.pdf&lang=EFSRAC>

⁴¹ Second report on protection of the environment in relation to armed conflicts by Marja Lehto, Special Rapporteur, 27 March 2019. 1–2. <https://undocs.org/A/CN.4/728>

függeszti fel a konfliktusban részes államok közötti, illetve a konfliktusban részes és nem részes államok közötti szerződések működését.⁴² A Bizottság közétett egy tájékoztató jellegű listát is ezekről a szerződésekről.⁴³ A lista tartalmazza többek között az emberi jogok védelmét, a környezet védelmét célzó nemzetközi szerződéseket. Ez azt jelenti, hogy a fegyveres konfliktusokra alkalmazandó jog sokkal szélesebb, mint a *lex specialis* hadijog.⁴⁴ Az alábbiakban látni fogjuk, hogy ez a megállapítás végig kíséri az ideiglenes tervezetben olvasható elveket.

3.3.1. Az ideiglenes tervezet szerkezete

Az ideiglenes tervezet öt részre tagolódik. Az első, bevezetőt tartalmazó rész meghatározza a tervezet tárgyát és célját. A második rész általános jelleggel ad iránymutatást a környezet védelmével kapcsolatban. A harmadik részben már a fegyveres konfliktus során alkalmazandó szabályok foglalnak helyet, míg a negyedik rész a megszállás eseteivel összefüggésben foglalkozik a környezet védelmével. Végül, az ötödik, egyben utolsó részben a fegyveres konfliktus után alkalmazandó elvek szerepelnek.⁴⁵ A tervezet felépítése követi Jacobbson különelőadó által javasolt módon a háborús konfliktusok különböző fázisait, nevezetesen a háború előtti, alatti és utáni időszakot. Azonban ezek közül külön részt csak a háború alatti és utáni rész kapott. Ez nem azt jelenti, hogy a fegyveres konfliktusok előtti időszak kimaradt volna. Jelen van a tervezetben, de közvetett módon. Egyrészt az első elvben, másrészt magában a második részben.⁴⁶ Az 1. elv nyíltan kimondja: a tervezet alkalmazandó a fegyveres összeütközés előtt, alatt vagy⁴⁷ után.⁴⁸ A téma időbeli felosztását, illetve megközelítését indokolta a felmerülő kérdések könnyebb kezelhetősége. Ez a megközelítés lehetővé tette olyan jogi problémák meghatározását, amelyek a fegyveres konfliktusok csak bizonyos szakaszában merülnek fel.⁴⁹

⁴² International Law Commission, Draft articles on the effect of armed conflict on treaties. 2011. 3. cikk. http://legal.un.org/docs/?path=../ilc/texts/instruments/english/draft_articles/1_10_2011.pdf&lang=EF

⁴³ International Law Commission, Draft articles on the effect of armed conflict on treaties. 2011. 7. cikk. http://legal.un.org/docs/?path=../ilc/texts/instruments/english/draft_articles/1_10_2011.pdf&lang=EF

⁴⁴ Stahn CASTEN – Jens IVERSON – Jennifer EASTERDAY: *Environmental Protection and Transitions from Conflict to Peace*. Oxford University Press, 2017. viii.

⁴⁵ Report of the International Law Commission: Seventy-first session. 2019. 215.

⁴⁶ Charlotte TOUZOT-FADEL: *The International Law Commission Draft Articles Related to the Protection of the Environment in Relation to Armed Conflicts: An Awaited Draft with Significant Steps Forward*. 2020. <https://cidce.org/en/the-international-law-commission-draft-articles-related-to-the-protection-of-the-environment-in-relation-to-armed-conflicts-an-awaited-draft-with-significant-steps-forward/>

⁴⁷ Azért indokolt a „vagy” szó használata, mert egy adott probléma nem minden szakaszra jellemző.

⁴⁸ Report of the International Law Commission: Seventy-first session. 2019. 1. elv.

⁴⁹ Report of the International Law Commission: Seventy-first session. 2019. 216.

3.3.2. A tervezet célja

A tervezet alapvető célja a környezetvédelem erősítése a háborús konfliktusokkal kapcsolatban. A Nemzetközi Jogi Bizottságot tehát nem a már létező nemzetközi humanitárius jogi szabályok „ismétlése” vezérli, hanem a környezet védelmének megerősítése.⁵⁰ Ezt a tervezet a környezeti károkat megelőző, minimalizáló, illetve javító intézkedéseken keresztül kívánja elérni.⁵¹

Ami talán elsősre szembetűnik, hogy a tervezet nem tesz különbséget nemzetközi fegyveres és nem nemzetközi fegyveres konfliktusok között. Ez a megközelítés követi az UNEP jelentését, mely szerint kívánatos egy olyan eszköz, amely lefedi mindkettőt, ezzel is erősítve a környezet védelmét.⁵²

3.3.3. A környezet megóvására tett lépések

Közös a 3., a 6., a 7. valamint 8. elvben a környezeti károk megelőzésére, minimalizálására tett intézkedések megtételének kötelezettsége. A 2. elvvel összhangban kötelezi a 3. elv az államokat arra, hogy a nemzetközi jogi kötelezettségeiknek megfelelően, tegyenek hatékony jogi, közigazgatási, bírósági és más intézkedéseket a környezet védelmének erősítésére a fegyveres konfliktusokkal kapcsolatban. A „nemzetközi jog” megfogalmazás egy tágabb kört ölel fel: lefedi a releváns szerződéses, illetve szokásjogi kötelezettségeket, amelyek a környezet védelméhez kapcsolódnak. Ezek származhatnak akár a nemzetközi környezetvédelmi jogból, emberi jogokból vagy más területekről.⁵³

A megelőzés kötelezettsége a nemzetközi környezetvédelmi jogban kiemelkedő szereppel rendelkezik, tekintve, hogy a környezeti sérelmek esetében az eredeti állapot helyreállítása sokszor nem lehetséges. A megelőzés voltaképpen az államoknak a károkozás elkerülésére tett lépéseinek kötelezettségét jelenti.⁵⁴ *A Riói Nyilatkozat 11. elve például kifejezetten felszólítja az államokat arra, hogy hozzanak létre hatékony környezetvédelmi jogszabályokat.*⁵⁵ A megelőzés szellemében ösztönzi az ideiglenes tervezet az államokat védett övezetek kialakítására is.⁵⁶ Ezen övezetek kialakítása ugyanakkor egybe eshetnek a bennszülöttek kultúrájának megőrzésének céljával is.⁵⁷ A tervezet tehát összeköti a bennszülötteket a környezetileg és kulturálisan fontos te-

⁵⁰ CASTEN–IVERSON–EASTERDAY i. m. 12.

⁵¹ Megelőzés a fegyveres konfliktust előtti időszakra, a minimalizáció a fegyveres konfliktusok alatti időszakra, míg a javító, helyrehozó intézkedések a fegyveres konfliktus utáni időszakra vonatkoznak.

⁵² UNEP (2009) i. m. 10. és 28.

⁵³ Report of the International Law Commission: Seventy-first session. 2019. 217.

⁵⁴ Patricia W. BIRNIE – Alan E. BOYLE: *International Law and the Environment*. Oxford, Clarendon Press, 1992. 93.

⁵⁵ Report of the United Nation Conference on Environment and Development. Rio de Janeiro, 2-14 1992, 11. elve.

⁵⁶ Ez nem új gondolat, példaként szolgál az UNESCO Világörökségének Listája és Veszélyeztetett Helyszínek Listája.

⁵⁷ Report of the International Law Commission: Seventy-first session. 2019. 5. elv.

rületek védelmével, amit az ideiglenes tervezet egyik fontos eredményeként tarthatunk számon.⁵⁸

3.3.4. A természetes környezet általános védelme

A 13. elv a fegyveres konfliktus során a természetes környezet általános védelmét deklarálja, még hozzá három pontban. Egyrészt megfogalmazza a természetes környezet védelmét az alkalmazandó nemzetközi jognak és különösen a hadijognak megfelelően, másrészt kötelezettségként megállapítja a természetes környezet, széles körű, hosszú távú és súlyos károk elleni védelmét, harmadrészt kimondja, hogy a természetes környezet egyetlen része sem támadható, kivéve, ha az katonai célponttá vált.

Az első ponttal kapcsolatban a kommentár kiemeli, hogy a hadijog *lex specialis* a fegyveres konfliktusok során, de a nemzetközi jog más szabályai is relevanciával bírnak, mint a nemzetközi környezetvédelmi jog és a nemzetközi emberi jogok.⁵⁹

A második pontnál az ENMOD⁶⁰ és az 1949. évi genfi egyezmények I. Kiegészítő Jegyzőkönyvének,⁶¹ valamint a Vörös kereszt 45. szabályának megfogalmazásához hasonló figyelhető meg. A különbség abban áll, hogy amíg az I. Kiegészítő Jegyzőkönyvben a feltételek együttes fennállása szükséges, addig az ENMOD a feltételek vagylagoságát preferálja.⁶² A Bizottság a kérdést eldöntve a három feltétel, nevezetesen a „széleskörű”, „hosszú távú” és „súlyos károk” konjunktív voltát állapítja meg. Azonban a feltételek fogalmainak kibontására már nem kerül sor. Az UNEP kifejezetten lényegesnek tartotta ezek definiálását.⁶³ A gyakorlatban, ugyanis ennek a hármast feltételnek a bizonyítása szinte lehetetlen.⁶⁴ A feltételek túl magas korlátot szabnak, ami az alkalmazási kör szűköségét eredményezi, nem is beszélve a körülvevő homályról.⁶⁵ A hagyományos hadviselés által képtelenség megütni ezt a mércét.

A harmadik pont a disztinkció elvén alapul. A hadijog értelmében támadást csak a katonai célpontok ellen lehet intézni, civilek ellen nem.⁶⁶ Tehát tilos a természetes környezet bármely részének támadása, kivéve, ha az katonai célponttá vált, azaz ha

⁵⁸ Anne DIENELT – Britta SJÖSTEDT: *Is the ILC's work enhancing protection for the environment in relation to warfare? A reply to Stavros-Ecdokimos Pantazopoulos and Karen Hulme*. 2016. 50. http://www.qil-qdi.org/wp-content/uploads/2017/07/04_EnvironmentArmedConflicts_DieneltSjosted_FIN.pdf

⁵⁹ Report of the International Law Commission: Seventy-first session. 2019. 1. elv.

⁶⁰ Convention on the Prohibition of Military or Any Other Hostile Use of Environmental Modification Techniques (ENMOD) 10 December 1976.; kihirdette: A környezetmódosító eljárások katonai vagy bármely más ellenséges szándékú alkalmazásának eltiltásáról szóló, az Egyesült Nemzetek Szervezete Közgyűlésének XXXI. ülészakán, az 1976. évi december hó 10. napján elfogadott egyezmény kihirdetéséről szóló törvényerejű rendelet, 1. cikke.

⁶¹ 1949 Genfi egyezmények I Kiegészítő jegyzőkönyv 55. cikk, „A hadviselés során gondoskodni kell a természeti környezetnek nagyrányú, hosszan tartó és súlyos károsodástól való megvédéséről.”

⁶² BOTHE–BRUCH–DIAMOND–JENSEN i. m. 572.

⁶³ UNEP (2009) i. m. 51.

⁶⁴ Uo.

⁶⁵ BOTHE–BRUCH–DIAMOND–JENSEN i. m. 575.

⁶⁶ HENCKAERTS–DOSWALD–BECK i. m. 25–29.

a környezet valamely elemét például álcázásra használják fel.⁶⁷ Ez a megfogalmazás ismerős lehet a Vöröskereszt szokásjogi tanulmányából.⁶⁸ Azonban már ott is felmerült az a probléma, ami itt is megmaradt: míg az elv első fele védetté minősíti a környezetet, addig a második fele azt tulajdonképpen rögtön el is veszi. Ugyanis ez a megfogalmazás azt jelenti, hogy mindaddig védettséget élvez a környezet (objektum), ameddig nem jelent katonai célpontot, azaz a támadó nem minősíti nem védetté.⁶⁹ Tehát a környezet védelme nem abszolút: bizonyos esetekben jogszerűen célba vehetővé válik,⁷⁰ ami pedig megkérdőjelezi az elv környezetvédelmi értékét.

Mind a második, mind a harmadik pont együtt értelmezendő a 14. elvvel,⁷¹ amely kifejezetten előírja a fegyveres konfliktus jogának alkalmazását a természetes környezetre nézve. Ez azt jelenti, hogy a szükségesség és az arányosság követelménye a környezetre nézve is alkalmazandóak.⁷² Ezzel összhangban van a 15. elv, mely szerint a katonai szükségesség szabályának és az arányosság elvének alkalmazása során figyelembe kell venni a környezeti megfontolásokat is. A kommentár szerint ez az elv pontosságát próbál adni a szükségesség és az arányosság alkalmazásához.⁷³ Kérdés, hogy elegendő-e ez a fajta pontosság? Már a Nemzetközi Bíróság is kimondta, hogy az államoknak a környezetet is figyelembe kell venniük ezeknek a követelményeknek a megítélésekor, tehát nem újdonsággal állunk szemben.⁷⁴ Azonban az arányosság megítélése különösen problémás lehet. Az arányosság elve azt jelenti, hogy a járulékos károk nem haladhatják meg a konkrét és közvetlen várható katonai előny mértékét.⁷⁵ Ez a környezetre vetítve azt jelenti, hogy egy katonai célpontra irányuló támadástól el kell állni, ha annak környezetre gyakorolt hatása nagyobb, mint az elérni kívánt katonai cél értéke.⁷⁶ Az arányosság megállapításához, először is tudnunk kell a várható mértékű környezeti kárt, amelynek meghatározása lássuk be, egy igen nehéz feladat. Ehhez meg kell állapítani a támadás előtti szennyezést, a támadás utáni károkat, és ott a problémája a hossz távú károk bizonytalan mivoltának is.⁷⁷ Bothe, Bruch, Diamond és Jensen szerint egy új szerződés létrehozása sem valószínű, hogy megoldaná a felmerülő problémákat, mivel szinte lehetetlen egy általános megoldással szolgálni, ami mindenfajta járulékos környezeti kárra nézve alkalmazható, azonban a környezeti károk értékelésére megál-

⁶⁷ CSAPÓ i. m. 8.

⁶⁸ HENCKAERTS–DOSWALD–BECK i. m. 43. szabály.

⁶⁹ CSAPÓ i. m. 8.

⁷⁰ BOTHE–BRUCH–DIAMOND–JENSEN i. m. 576.

⁷¹ Report of the International Law Commission: Seventy-first session. 2019. 253.

⁷² Uo. 14. elv.

⁷³ Uo. 257.

⁷⁴ International Court of Justice, Report of Judgments, Advisory Opinions and Orders, Legality of the Threat or Use of Nuclear Weapons, Advisory Opinion of 8 July 1996. 242.

⁷⁵ Yoram DINSTEIN: Protection of the Environment in International Armed Conflict. *Max Planck Yearbook of United Nations Law*, Vol. 5., Iss. 1. (2001) 524.

⁷⁶ Louise DOSWALD-BECK: International Humanitarian Law and the Advisory Opinion of the International Court of Justice on the Legality of the Threat or Use of Nuclear Weapons. *International Review of the Red Cross*, 1997. <https://www.icrc.org/en/doc/resources/documents/article/other/57jnfim.htm>

⁷⁷ BOTHE–BRUCH–DIAMOND–JENSEN i. m. 577.

lapított általános szabályok már valamelyest segítségnek bizonyulna.⁷⁸ Megoldásként egy szakértői csoport létrehozását javasolják, amelyek a jellegzetes forgatókönyveket vizsgálva talán tudnának az arányosság meghatározására kritériumokat alkotni.⁷⁹

A 16. elv ugyanaz, mint az 1949. évi genfi egyezmény 55. cikk 2. pontja. Az elv tiltja a természeti környezet ellen indított megtorló támadást. Itt is érződik: a Bizottság a környezetet civil célpontként kezeli.⁸⁰ Viszont a 16. elv szokásjogi minőségével kapcsolatban nézeteltérés alakult ki. Míg az egyik nézet szerint szokásjogi erővel bíró szabályról van szó, addig a másik nézet szerint ez a kötelezettség csak pusztán szerződéses kötelezettségként létezik.⁸¹ A tervezet célját tekintve, nevezetesen a környezet védelmének erősítését, a Bizottság kifejezetten szükségesnek találta a rendelkezés beépítését az ideiglenes tervezetbe.⁸²

Nem megfelelő módon, a katonai célú környezetet módosító módszerek alkalmazásának tilalma (19. elv) is helyet kapott az elvek között.⁸³ A tilalom az ENMOD egyezmény mintájára került megfogalmazásra.⁸⁴ Ez tiltja a katonai vagy bármilyen ellenséges környezetet módosító módszerek alkalmazását, amelyek nagy kiterjedésű, hosszú távú vagy súlyos hatással járnak.⁸⁵ Itt a már fent említett fogalmi problémákkal állunk szemben, és ahogyan azok definiálását sem, úgy a környezetmódosító eljárás fogalmát sem határozza meg az ideiglenes tervezet. A kérdésben a kommentár az ENMOD egyezményre hivatkozik, így célszerű nekünk is ezt alapul venni: környezetmódosító eljárás minden olyan eljárás, „amely – a természeti folyamatokba való tudatos beavatkozás révén – megváltoztatja a Föld vagy a világűr dinamikáját, összetételét vagy szerkezetét, beleértve a Föld élővilágát, szilárd kérgét, vízkörét és légkörét.”⁸⁶ A meghatározást több kritika is érte. Dinstein és Bannelier-Christakis álláspontja szerint is az egyezmény második cikkében megfogalmazott három kritérium, illetve az adott „illusztratív” felsorolás csak olyan jelenségeknek felel meg, mint a földrengés vagy a cunami, amik csak szokatlan fegyverek alkalmazásával valósíthatóak meg. Ilyen technikák nem igazán tükröznek létező módszereket, így a megfogalmazás egyfajta „futurisztikus” érzetet kelt.⁸⁷ Bannelier-Christakis szerint az nyilvánvaló, hogy egy régió klímájának módosítása tiltott, az viszont már nem, hogy a „felperzselt föld taktika”, mint Low-Tech módszer, szintén tiltottnak minősül-e.⁸⁸

⁷⁸ Uo. 578.

⁷⁹ Uo.

⁸⁰ CASTEN–IVERSON–EASTERDAY i. m. 13.

⁸¹ Report of the International Law Commission: Seventy-first session. 2019. 258.

⁸² Uo. 259.

⁸³ Uo. 19. cikk.

⁸⁴ Uo. 264.

⁸⁵ ENMOD 1. cikk.

⁸⁶ ENMOD 2. cikk.

⁸⁷ DINSTEIN i.m. 530.; és Karine BANNELIER-CHRISTAKIS: International Law Commission and Protection of the Environment in Times of Armed Conflict: A Possibility for Adjudication? *Journal of International Cooperation Studies*, Vol. 20., No. 2. (2013) 134.

⁸⁸ BANNELIER-CHRISTAKIS i. m. 135.

A Vöröskereszt (ICRC) tanulmánya szerint széleskörű, reprezentatív és egyöntetű gyakorlat mutatja, hogy a természetes környezet tisztítása nem használható fegyverként.⁸⁹ A Bizottság ennek a rendelkezésnek a tervezetbe való beépítésével a környezet védelmét próbálja megerősíteni.

3.3.5. Felelősségi szabályok

A tervezet felelősségi szabályai ketté bonthatóak, egyrészt az állam felelősségére, másrészt a vállalatok felelősségére. Ez a környezet védelmének kiterjesztését tükrözi.⁹⁰ A 9. elv az állam felelősségét állapítja meg olyan fegyveres konfliktussal kapcsolatos, nemzetközileg jogellenes cselekményéért, amely kárt okoz a környezetben. A Bizottság ezzel megerősítette az államfelelősség alkalmazását a háborús konfliktusokra és a környezeti kárra. A környezeti kár megtérítendő akkor is, ha nem keletkezett sérülés sem a tulajdonban, sem az emberekben. A Nemzetközi Bíróság *Costa v. Nicaragua* ügyben deklarálta, hogy a nemzetközileg jogellenes cselekmények következményeit uraló nemzetközi jogi elvek alapján, magában a környezetben okozott kárért kártérítési kötelezettség keletkezik.⁹¹ Ez tisztán környezeti kárt jelent,⁹² amely itt is kifejezésre jut.

A 10. és a 11. elv már a vállalatok felelősségével foglalkozik, ami lényeges előrelépésként számolható el. A 10. elv arra ösztönzi az államokat, hogy megfelelő szabályozást alakítsanak ki és intézkedéseket tegyenek annak biztosítása érdekében, hogy a társaságok és más üzleti vállalkozások elvárható gondossággal járjanak el a környezet és az emberi egészség megóvásával kapcsolatban. Ilyen intézkedések közé tartozik például a természetes erőforrások fenntartható módon való elérhetővé tétele. Itt újból a nemzetközi környezetvédelmi jog hatására figyelhetünk fel, mint a fenntarthatóság előtérbe helyezése és az elvárható gondosság megjelenése. Az elv törekszik kiegészíteni a már létező keretszabályokat,⁹³ amelyek nem minden esetben helyezik fókuszba a környezetet vagy a fegyveres konfliktussal érintett helyzeteket.⁹⁴

A 11. elv a vállalatok felelősségét hívja életre: az államoknak gondoskodniuk kell olyan szabályozásokról, intézkedésekről, amelyek biztosítják, a vállalatok felelősségre vonhatóságát az általuk a környezetben okozott károkért.⁹⁵ Bár a vállalatokra vonatkozó elvek a környezet védelmét erősítik, mégis negatívumként jelentkezik, hogy ezek az

⁸⁹ HENCKAERTS–DOSWALD–BECK i. m. 156.

⁹⁰ TOUZOT-FADEL i. m.

⁹¹ Reports of Judgments, Advisory Opinions and Orders Certain Activities Carried Out by Nicaragua in the Border Area (*Costa Rica v. Nicaragua*) and Construction of a Road in Costa Rica Along the San Juan River (*Nicaragua v. Costa Rica*) Judgment of 16 December 2015. 150.

⁹² *Nicaragua v. Costa Rica* Case Separate opinion of Judge Donoghue I. <http://www.icj-cij.org/files/case-related/150/18858.pdf>

⁹³ Pl. The Organization for Economic Cooperation and Development (OECD) Guidelines for Multinational Enterprises, OECD Due Diligence Guidance for Responsible Supply Chains of Minerals from Conflict-Affected and High-Risk Areas of 2016, Certification Mechanism of the International Conference of the Great Lakes Region.

⁹⁴ Report of the International Law Commission: Seventy-first session. 2019. 238.

⁹⁵ Uo. 11. elv.

elvek csak a fegyveres összeütközés alatti és utáni időszakra terjednek ki, holott sok esetben a fegyveripar az, amely képes súlyos környezeti károkat előidézni, méghozzá a fegyveres konfliktusra való felkészülés időszakában.⁹⁶

3.3.6. Megszállás

Újdonságnak minősül a tervezet megszállással foglalkozó különálló része, tekintve, hogy a környezet védelme a megszállással kapcsolatban eddig hallgatólagosan⁹⁷ volt jelen a nemzetközi jogban.⁹⁸

A 20. elv három pontban foglalja össze a megszálló erő általános kötelezettségeit. Egyrészt köteles tiszteletben tartani és megóvni a megszállt terület környezetét, továbbá tekintettel kell lennie a környezetre – az alkalmazandó nemzetközi joggal összhangban – az ilyen terület igazgatása során. Másrészt megfelelő intézkedéseket kell tennie a jelentős környezeti károk megelőzésére, amelyek az elfoglalt terület népességének jólétére, egészségére sérelmes lehet. Harmadrészt a megszálló hatalomnak tiszteletben kell tartania a megszállt terület környezetvédelmi intézményeit és jogát.

A 21. cikk a természetes erőforrások fenntartható használatát írja elő, míg a 22. cikkben az elvárható gondosság tér vissza. E szerint a megszálló erőnek elvárható gondossággal kell eljárnia annak biztosításában, hogy az elfoglalt területen végzett tevékenységek nem okoznak jelentős környezeti károkat a megszállt területen túli területeken. A nemzetközi környezetvédelmi jog mára egyik alapvető szokásjogi kötelezettsége, hogy az állam ne okozzon területén vagy joghatósága alá tartozó területeken végzett tevékenységekkel más államnak környezeti károkat.⁹⁹

Az elvek célja, nemcsak a megszállás által okozott környezeti károk csökkentése, de a környezet, mint fegyver használata egy állam és egy népesség gyengítésére azzal, hogy ellehetetlenítik a mezőgazdaságot vagy a természeti erőforrások kiaknázásának lehetőségét.¹⁰⁰

⁹⁶ TOUZOT-FADEL i. m.

⁹⁷ Regulations concerning the Laws and Customs of War on Land. The Hague, 18 October 1907. 23. cikk; és Geneva Convention Relative to the Protection of Civilian persons in Time of War, Aug. 12, 1949. Art 53.

⁹⁸ Hans-Peter GASSER: For Better Protection of the Natural Environment in Armed Conflict: A Proposal for Action. *The American Journal of International Law*, vol. 89., no. 3. (1995) 638.

⁹⁹ International Court of Justice, Report of Judgments, Advisory Opinions and Orders, Legality of the Threat or Use of Nuclear Weapons, Advisory Opinion of 8 July 1996. 241–242.; Reports of Judgments, Advisory Opinions and Orders Case Concerning Pulp Mills on the River Uruguay (Argentina v. Uruguay) Judgment of 20 April 2010. 14.; Reports of Judgments, Advisory Opinions and Orders Certain Activities Carried Out by Nicaragua in the Border Area (Costa Rica v. Nicaragua) and Construction of a Road in Costa Rica Along the San Juan River (Nicaragua v. Costa Rica) Judgment of 16 December 2015. 665.

¹⁰⁰ TOUZOT-FADEL i. m.

3.3.7. Martensz-klauszula

Az úgynevezett Martensz-klauszula¹⁰¹ mintájára került megfogalmazásra a tervezet 12. elve. E szerint azokban az esetekben, amelyeket nem fednek le nemzetközi egyezmények, a környezet a nemzetközi jogi elveknek a védelme és fennhatósága alatt állnak, amelyek a megállapított szokásokból, a humanitás törvényeiből és a közlelkiismeret követelményeiből erednek.

4. Összegzés

Kétségtelen, hogy a Nemzetközi Jogi Bizottság munkáját áthatják a nemzetközi környezetvédelmi jogból ismert kötelezettségek és elvek. A károk megelőzése és minimalizálása kulcsfontosságú lehet. Ennek oka, hogy a környezeti károk természetüknél fogva gyakran irreverzibilisek, így a megelőzésen keresztül hatékonyabb lehetőség nyílik a környezet védelmére. A megelőzés mellett az információcsere, az együttműködés is megjelenik. Így például az 5. elvvel¹⁰² összhangban írja elő a 24. elv az információcserét és az információk elérhetővé tételét az fegyveres konfliktussal érintett terület háború utáni rehabilitációjával kapcsolatban.¹⁰³ Mi több, környezeti vizsgálatok lefolytatására ösztönöz,¹⁰⁴ amelyek képesek feltérképezni a háború utáni környezet állapotát, ezzel hatékonyan segítve a helyreállítást és az újjáépítést.¹⁰⁵ Továbbá, a helyreállítás és a kompenzáció jegyében speciális kompenzációs alapok létrehozására biztat, amelynek egyik jó példája Irak és Kuvait közti konfliktus eredményeként létrejött Egyesült Nemzetek Kompenzációs Bizottsága.¹⁰⁶

Összességében a Nemzetközi Jogi Bizottság fontos eredményeket ért el a környezet védelmének fegyveres konfliktusokkal kapcsolatos jogi védelem kiszélesítésében. Az első olvasatban elfogadott ideiglenes tervezetben számos szokásjogi szabályt megerő-

¹⁰¹ A Martensz-klauszula Fjodor Fjodorovics Martensz-ről kapta a nevét. A cári Oroszország udvar vezető jogtanácsosa volt 1899-es és 1907-es békekonferencián. A szakirodalom Martensz-klauszulának hívja a szárazföldi háború során alkalmazandó szabályokat rögzítő 1907. évi IV egyezménybe foglalt cikket: „Addig is, amíg a háború törvényeiről kimerítőbb törvénykönyv lesz alkotható, a lakosság és a hadviselők azoknak a nemzetközi jogi elveknek az oltalma és tilalma alatt maradnak, amelyek a civilizált nemzetek között megállapított szokásokból, a humanitás törvényeiből és a közlelkiismeret követelményeiből folynak.” KOVÁCS Péter: *Nemzetközi jog*. Budapest, Osiris, 2016. 666.

¹⁰² Az 5. elv az államokat az érintett bennszülöttekkel való konzultációra és együttműködésre hívja fel a konfliktus által okozott környezet hatásokkal kapcsolatban.

¹⁰³ Report of the International Law Commission: Seventy-first session (1 May-2 June and 3 July 9- August 2019.) 24. elv.

¹⁰⁴ Uo. 25. elv.

¹⁰⁵ JENSEN David – LONERGAN Steve: *Assessing and Restoring Natural Resources in Post-Conflict Peacebuilding*. Routledge, 2012. 413.

¹⁰⁶ Ez a testület az ENSZ Alapokmányának 29. cikke alapján és az ENSZ Biztonsági Tanácsának 687. számú határozatában [U.N. Security Council Res. 687, UN SCOR, 46th Sess., U.N. Doc. (S/RES/687 (1991))] foglaltaknak megfelelően jött létre 1991-ben. Célját Kuvait elleni erőszakos és jogsértő iraki invázióból eredő kárigények elbírálása képezte. KECSKÉS Gábor: *Környezeti károkért való felelősség a nemzetközi jogban*. Győr, 2012.

sített, és számos újdonságot is hozott, azonban egyelőre úgy tűnik, hogy tartózkodik az olyan problémák, mint az arányosság estleges pontosításától, valamint a „széles körű”, „hosszú távú” és „súlyos károk” fogalmának meghatározásától. Mindemellett jelentős eredménynek tekinthető a vállalatokra irányadó elvek beépítése, valamint a teljesen különálló fejezetben helyet kapó megszállásra vonatkozó elvek. A tervezet mindenképpen egy fontos előrelépésként könyvelhető el. Elismeri a környezet védelmének fontosságát a háborús konfliktusok során, és tovább erősíti a környezet védelmét a konfliktust követő időszakra megállapított rendelkezésekkel. A Bizottság munkáját a progresszív kodifikáció jellemzi, ami még nem ért véget, tekintettel arra, hogy a Bizottság még várja a tervezettel kapcsolatban az észrevételeket az államoktól, nemzetközi szervezetektől és az ENSZ szerveitől, amit 2020. december 1-ig van alkalmuk megtenni. Ezt követően a munka új szakaszba lép, tekintve, hogy hátra van még a második olvasat, és a végleges tervezet elkészítése.

